

NIETZSCHE NAŠ SUVREMENIK

Nadežda Čačinović

Kada nekoga proglasimo našim suvremenikom to radimo upravo zato što činjenično nije točno, ali nam unatoč tomu ostaje značajan.

Friedrich Nietzsche rođen je 15. listopada 1844. godine pa je upravo prošla razmjerno upečatljiva godišnjica. Umro je pak 25. kolovoza 1900. – zbog toga nije bilo posve netočno kada su budući studenti filozofije, dok se na studij dolazilo nakon prijamnih ispita i razgovora, kao omiljenog filozofa iz dvadestoga stoljeća znali navoditi upravo Nietzsche-a. Premda je smrt dočeka u onome što se nazivalo duševnim ili umnim pomračenjem te nakon 1889. nikome više nije bio suvremen. No očito je za mnoge ostao poticaj i na samom početku njihovog filozofskog puta.

Poznato je dakako, da (uz korištenje još jednog klišeja) Nietzsche-a treba zaštititi od njegovih ljubitelja. Ne mislim samo na danas već dovoljno razotkriveni falsifikat i krivo čitanje zbog koji je Nietzsche zloupotrebljen za militarističke i nacističke svrhe i svake druge vrste toksičnih ideja. Mislim na paradoksalni način na koji i danas neki od čitatelja toga kritičara i rušitelja kao da prestaju misliti pa se, na primjer, opijaju jezikom i patosom i napola shvaćenim idejama.

Ako konstruiramo trojstvo prevratnika Marx – Nietzsche – Freud, svuda ćemo naići na mnoštvo interpretacija i zloupotreba. To donekle vrijedi i za druge značajne mislioce i način kako prolaze razdoblja zanemarivanja, a onda i ponovnog otkrivanja. Kod čitanja Nietzsche-a možda je lakše izbjeći strogost i provjeru, to jest, mnogima je on prije pjesnik-pisac, a onda i zanimljiv lik – ne izvor jasne spoznaje.

Postmoderno čitanje Nietzsche-a ga je pak pretvorilo u rodonačelnika osporavanja izricanja istine.

Nietzsche je doista rodonačelnik shvaćanja genealogije istine – i genealogije laži to jest samozavaravanja. Ne i proizvoljnosti. Stavivši u naslov imenicu "suvremenik" donekle sam najavila da se neću posebno baviti kontekstom nastanka i prvog učinka Nietzsche-ovog djela, krajem devetnaestoga i početkom dvadesetoga stoljeća. To je kontekst osude i kršćanskog i svakog drugog svetotajstva, prizivanja imoralizma, kidanja lanaca, prokazivanja himbenosti, isticanje sukoba individue i prijetvorne svjetine, vječitog vraćanja kao afirmacije života. Jasne svijesti o krizi. Svedeno na izvanteorijski valjanu uputu: ne dajte da vas prevare.

Velikim pojednostavljenjem Nietzsche-ovu bih suvremenost objasnila činjenicom da je kod njega uvijek i posvuda riječ o odnosu života i mišljenja. To zvuči i jednostavno i previše patetično pa ću se poslužiti nešto dužim citatom koji mi se čini i danas vrijednim promišljanja.

"Što se tiče praznovjerja logičara: nikada neću posustati u isticanju jedne male kratke činjenice koju ti praznovjernici ne vole priznavati – naime, te da jedna misao dolazi kada 'ona' to hoće a ne kada ja to hoću, te je stoga krivotvorenje činjeničnog stanja kada se govori: subjekt 'ja' jest uvjet predikata 'mislim'. Ono misli, a to da je ovo 'ono' upravo staro znamenito 'ja' jest, blago rečeno, tek pretpostavka, tvrdnja, prije svega nikakva neposredna izvjesnost. Na kraju krajeva već je i izriječ 'ono misli': već to 'ono' sadrži jedno izlaganje postupka i ne spada u sam postupak. Ovdje se postupa po staroj gramatičkoj navici: 'Mišljenje je djelatnost, uz svaku djelatnost pripada netko tko je djelatlan – stoga ...' Upravo po toj shemi starija je atomistika uz snagu koja je djelovala tražila još onu grudvu materije u kojoj ta snaga sjedi, iz koje djeluje, atom; strože glave su se konačno naučile izlaziti na kraj i bez toga 'zemaljsko-

ga ostatka', pa ćemo se jednoga dana naučiti i na to da će logičari moći bez onog malog 'ono' (na koje se svelo pošteno staro ja)."

Sama sam više-manje sklona tome da ono "pošteno staro ja" smatram ne samo nužnom fikcijom nego i dostignućem, premda privremenim i prekar-nim. No Nietzsche se i tu i drugdje drži stava o onome što je po njegovom mišljenju nedostajalo filozofima a to su: "1. smisao za povijest. 2. poznavanje fiziologije. 3. cilj u budućnosti."

Naravno da se moja selekcija i moji nalasci razlikuju od onoga što je uobičajeni govor nićeanstva. A mogla bih nastaviti u nedogled, naročito kada bih uz Nietzsche-ov opis našeg jezika kao "pokretne vojske metafora i metoni-mija" počela dodavati i bizarnosti (ili krenuti u još jednom pravcu i haberma-sovski pripisati Nietzsche-u zasluge za uvid u povezanost spoznaje i interesa).

Retorika se kod Nietzschea mijenja u kratkim razmacima. Na primjer u kasnom *Ecce homo* (o *Zarathustri*). Najprije: "Osnovna koncepcija djela, misao o vječitom vraćanju, najviša formulacija potvrđivanja koja je ikada po-stignuta..." a onda opisujući činjenicu da je prošlo osamnaest mjeseci od prve zamisli do završetka pisanja: "Nadaje se osamnaestomjesečna trudnoća. Ova brojka od osamnaest mjeseci čini, barem među budistima, vrlo bliskom mi-sao da sam u biti ženka-slon..."

Moje odobravanje razbijanja patosa vjerojatno jest nasilno osuvremenji-vanje. No nekako mi je bliže od onoga što ga na primjer provodi Marcuse. Za njega su Nietzsche-ovi stavovi čvorišni u povijesti filozofije, jer su izrečeni u ime jednog principa realiteta fundamentalno suprotstavljenog onome zapad-ne civilizacije. Smatra da Nietzsche-ov krug vječitoga vraćanja znači kon-kretnost i konačnost, afirmaciju životnih instinkata. Premda ponešto i odba-cuje ipak je za njega Nietzsche nositelj proboja, odbacivanja represivnosti...

Što je dakako poželjno i vjerojatno češće i uvjerljivije prisutno od ironije, skepse i humora za kojima tragam.

Zaključno ću stoga sasvim školski nastojati pokazati Nietzsche-ovu suvre-menost jednim značajnim suvremenim filozofskim djelom, knjigom *Truth and Truthfulness* Bernarda Wlliamsa s podnaslovom "genealogijski esej".

Ta je knjiga eksplicitno i uvjerljivo isticanje Nietzsche-a kao presudnog za naše shvaćanje istine - ne zato što bi poricao mogućnost dolaženja do istine već zato što je istina ono što mu je namjera i cilj ali zbog čega i istražuje koliko je teško doprijeti do nje. Williamsova elegantna i uspješna knjiga, objavljena 2002., pokazuje tog filozofa u punoj snazi korištenja analitičkoga uma za dijalog s poviješću filozofije i tzv. kontinentalnom filozofijom, a i ja ću kao i Williams citirati nedvosmisleno mjesto iz Nietzsche-ovog *Anti-Krista*: "Za istinu se valja boriti svakoga koraka na putu, za nju valja žrtvovati gotovo sve što je drago našim srcima, o čemu ovisi naša ljubav i naše povjerenje u život. Za to je potrebna veličina duše, služenje istini najteža je služba. – Jer što to znači biti *pošten* u intelektualnim stvarima? To da smo strogi prema svom srcu, da prezremo 'lijepu osjećaje', da svako Da ili Ne pretvorimo u pitanje savjesti."

Williamsova knjiga nije knjiga o Nietzsche-u već knjiga takoreći u čast Nietzsche-u, "zato što se čvrsto držao ideala istinitosti koji nam ne bi dopustio da krivotvorimo ili zaboravimo grozote ovoga svijeta, činjenicu da su nužne za sve do čega nam je stalo, ili onu činjenicu sažetu u slogan 'Bog je mrtav' – da su tradicionalne metafizičke koncepcije koje su nam pomagale da se snađemo u svijetu i posebno da podnesemo grozote, nepovratno skrhanе."

Ne mogu zamisliti ljepšu pohvalu.